

KS. KRZYSZTOF PATEJUK

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID 0009-0000-6263-4189

ROLA SYNODU DIECEZJALNEGO W KOŚCIELE SYNODALNYM

Treść: Wstęp. – 1. Synod diecezjalny w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. – 2. Instrukcja o synodach diecezjalnych”. – 3. Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum successores”. – 4. „Synodalność w życiu i misji Kościoła” i „Episcopalis communio”. – Konkluzja.

Wstęp

Ojciec Święty Franciszek w swoim przemówieniu z okazji 50. Rocznicy istnienia instytucji Synodu Biskupów nazwał synodalność „konstytutywnym wymiarem życia Kościoła”. Synodalność stanowi dla papieża realizację eklezjologii *communio* Soboru Watykańskiego II¹. Papież przywołuje nauczanie soborowe, aby ukazać, że Lud Boży ze względu na namaszczenie chrzcielne posiada nadprzyrodzony zmysł wiary, który powstrzymuje go przed zbłądzeniem i daje mu przymiot nieomyślności *in credendo*². Dla Franciszka ta nieomyślność sprawia, że każdy członek Kościoła staje się aktywnym podmiotem ewangelizacji, przez co podział na *Ecclesia discens* i *Ecclesia docens* staje się

¹ Por. FRANCISZEK, *Przemówienie z okazji 50. rocznicy istnienia instytucji Synodu Biskupów* (17.10.2015), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/synodalnosc_17102015.html [dostęp 22.11.2022].

² Por. Tamże; SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965); tekst polski w: Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje, Poznań 2002, nr 8.

nieaktualny, gdyż żaden wierny nie może być wyłącznie biernym odbiorcą działań apostołskich Kościoła³. Stąd też czerpie swoje źródło papieska reforma instytucji Synodu Biskupów wyrażona w konstytucji apostołskiej „*Episcopalis communio*” z 15 września 2018 roku, która wprowadziła w proces synodalny, jako pierwszy etap, fazę konsultacji z Ludem Bożym⁴. Służy to podkreśleniu eklezjalności tej soborowej instytucji, która dzięki wsłuchaniu się w głos Ludu Bożego przestaje być tylko wyrazem kolegalności biskupiej, a staje się manifestacją jedności wszystkich wiernych, którzy podążają ku zbawieniu w jedności z papieżem i kolegium biskupów⁵.

Synod Biskupów, dzięki nowym ramom funkcjonowania, staje się dla Franciszka „punktem zbieżnym dynamiki słuchania, odbywającego się na wszystkich poziomach życia Kościoła”, a także „najwyraźniejszym przejawem dynamiki komunii, inspirującej wszystkie decyzje kościelne”⁶. Dlatego też wydaje się konieczne, aby przypatrzyć się w kluczu synodalnym, a również w kontekście reformy Synodu Biskupów, która stanowi odbicie papieskiego rozumienia synodalności, innym instytucjom, kolegiom i radom istniejącym na różnych poziomach życia Kościoła. W tym artykule zostanie podjęta refleksja nad instytucją synodu diecezjalnego. Zostanie w nim przeanalizowana posoborowa legislacja na jej temat, poczynawszy od Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., poprzez „Instrukcję o synodach diecezjalnych” promulgowaną w 1997 r. przez Kongregację do spraw Biskupów i Kongregację do spraw Ewangelizacji Narodów i dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „*Apostolorum Successores*” wydanym przez Kongregację do spraw Biskupów w 2004 r., a skończywszy na dokumencie Międzynarodowej Komisji Teologicznej pod tytułem „Synodalność w życiu i misji Kościoła”, który został wydany

³ Por. FRANCISZEK, *Przemówienie...*

⁴ Por. FRANCISZEK, *Costituzione Apostolica „Episcopalis communio” sul Sinodo del Vescovi (18.09.2018)*, <http://press.vatican/content/salastampa/it/bppllettino/pubblico/2018/09.18/0653/01389.html> [dostęp 22.11.2022]

⁵ Por. Tamże, p. 6-7.

⁶ Por. FRANCISZEK, *Przemówienie...*

w 2018 roku z nawiązaniem do wspomnianego już wcześniej Motu Proprio papieża Franciszka „Episcopalis Communio” z tego samego roku, reformującego instytucję Synodu Biskupów.

1. Synod diecezjalny w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.

Promulgowany przez papieża Jana Pawła II w 1983 r. Kodeks Prawa Kanonicznego, oparty na eklezjologii komunii Soboru Watykańskiego II, znacząco odnowił i zreformował instytucję synodu diecezjalnego. W poprzednim kodeksie była ona bowiem definiowana jako zgromadzenie kleru, które powinno być zwoływane przez ordynariusza raz na 10 lat wyłącznie w celu zajęcia się potrzebami duchowieństwa i ludu danej diecezji⁷. Nowy kodeks został oparty na pryncypiach eklezjologii soborowej: na fundamentalnej równości wszystkich wiernych, komunii, współodpowiedzialności i uczestnictwie wszystkich ochrzczonych członków wspólnoty diecezjalnej w życiu Kościoła lokalnego⁸. Kanon 460 KPK definiuje synod diecezjalny jako zgromadzenie duchownych i innych wybranych wiernych z danego Kościoła partykularnego, którzy służą pomocą biskupowi diecezjalnemu dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej⁹. Kanon ten podkreśla, że rządzić w Kościele ma charakter personalny, a nie kolegialny. Biskup diecezjalny zawsze może wykonywać swoją władzę w sposób wolny i osobisty. Nie oznacza to jednak, że nie powinien korzystać z rady różnych kolegów i rad, w tym przypadku synodu diecezjalnego. Nie jest on wyrazem demokratyzacji Kościoła albo „parlamentem” biskupa, ale ma służyć rozwojowi kościelnej jedności poprzez danie

⁷ Por. *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti XV auctoritate promulgatus*, AAS 9 (1917), w: *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Praefatione Emi Petri Gasparri et Indice analytico-alphabetico auctus, Rzym 1917, kan. 356-358.

⁸ Por. PEREZ DE HEREDIA I., *El sínodo diocesano y la nueva legislación canónica*, w: San José Prisco, J. (red.), *La Curia diocesana: la función consultiva*, Salamanca 2002, s. 78-80.

⁹ Por. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983); tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984, kan. 460 (dalej: KPK).

głosu wiernym żyjącym w danej diecezji, którzy sprawują różne funkcje i są obdarzeni różnorodnymi charyzmatami¹⁰. Kodeks z 1983 r., w przeciwieństwie do poprzedniego, nie wskazuje na konkretny dystans czasowy, który ma dzielić poszczególne synody. Kanon 461 stwierdza jedynie, że ma on być przeprowadzony wtedy, kiedy biskup uzna, że doradzają temu okoliczności, a następnie wysłucha opinii rady kapłańskiej¹¹. W kolejnym kanonie bardzo mocno podkreślone jest, że synod diecezjalny jest wyrazem władzy biskupa nad swoją diecezją, gdyż nie może on zostać zwołany przez tymczasowego rządcę diecezji¹². Największą zmianą w konstrukcji synodu jest oczywiście dopuszczenie do udziału wiernych świeckich na równym z prezbiterami prawie głosu doradczego. Kanon 463 wskazuje, że ich obecność na synodzie jest niezbędna dla jego przeprowadzenia i mają oni być wybrani przez radę duszpasterską lub przez biskupa, jeśli takowa rada nie istnieje w danej diecezji. Biskup może dowolnie rozszerzyć grono uczestników synodu, a także zaprosić, w charakterze obserwatorów, w ramach promowania dialogu ekumenicznego, przedstawicieli chrześcijańskich wspólnot nie będących w jednoźci z Kościołem rzymskokatolickim¹³. Kodeks promuje także wolność dyskusji nad tematami prac synodalnych, bez rozróżniania pomiędzy wartością głosu każdego z członków zgromadzenia podkreślając przez to eklesjologiczne fundamenty Soboru Watykańskiego II, przede wszystkim równość wszystkich ochrzczonych i ich współodpowiedzialność za Kościół¹⁴. Nie zmienia to faktu, że głos członków synodu ma jedynie charakter doradczy, ma za zadanie wspomóc biskupa w wypełnianiu jego misji i rządów nad diecezją, a to on jest jedynym ustawodawcą

¹⁰ Por. SAN JOSE PRISCO J., *Las estructuras de la sinodalidad en la Iglesia local: consideraciones canónicas*, w: Madrigal S. (red.), *La sinodalidad en la vida y en la misión de la Iglesia. Texto y comentario del documento de la Comisión Teológica Internacional*, Madryt 2019, s. 143-144.

¹¹ Por. kan. 461 KPK.

¹² Por. kan. 462 KPK.

¹³ Por. kan. 463 KPK.

¹⁴ Por. kan. 465 KPK.

na synodzie diecezjalnym, wszelkie dokumenty wypracowane przez zgromadzenie nabierają swojej mocy dopiero po jego promulgacji¹⁵.

Wyraźnie widać, że synod diecezjalny, dzięki oparciu Kodeksu na zasadach eklezjologicznych Soboru Watykańskiego II, stał się ważnym instrumentem doradczym dla biskupa diecezjalnego w sprawowaniu jego rządów w diecezji. Może on, poprzez wsłuchanie się w głos powierzonego sobie ludu, sprawować w sposób bardziej efektywny pieczę nad swoją diecezją. Synod stał się także narzędziem promującym komunię w Kościołach lokalnych, celebracją angażującą i pobudzającą wiernych świeckich do współuczestnictwa i współodpowiedzialności za swój Kościół.

2. „Instrukcja o synodach diecezjalnych”

„Instrukcja o synodach diecezjalnych” promulgowana w 1997 r. przez Kongregację do spraw Biskupów i Kongregację do spraw Ewangelizacji Narodów, skierowana do biskupów Kościoła łacińskiego, powstała zapewne w celu zapobieżenia pewnym zjawiskom, obecnym przede wszystkim w krajach niemieckojęzycznych, które można scharakteryzować jako „ucieczkę od prawa stanowionego”. Organizowane były tam bowiem zgromadzenia, które z zewnątrz przypominały synod diecezjalny, ale nie były przeprowadzane pod przewodnictwem biskupa, służyły bardziej jako fora dyskusyjne, przez co traciły swój eklezjalny charakter, a także bardzo często, w duchu demokratycznego parlamentaryzmu, stanowiły pewną opozycję wobec biskupa i stawały się środkiem nacisku w celu zmiany jego polityki w danej diecezji¹⁶. Dlatego też w preambule do dokumentu wspomina się o innych niż synod diecezjalny formach służących wyrażaniu komunii w Kościele lokalnym, które nie posiadają swojej formy kanonicznej. Celem instrukcji jest sprawienie, aby owe zgromadzenia znalazły swoją formę kanoniczną w ramach istniejącej instytucji synodu

¹⁵ Por. kan. 466 KPK.

¹⁶ Por. VIANA A., *La instrucción de la curia romana sobre los sínodos diocesanos (19-III-1997)*, Ius Canonicum 5 t. 38, 1998, , nr 76, s. 729-730.

diecezjalnego¹⁷. Dlatego też dzieli się ona na części obrazujące cel i naturę synodu, jego skład, a następnie opisujące jego kolejne części, łącznie z zagadnieniem deklaracji i dekretów synodalnych.

Instrukcja, przywołując kanon 460 KPK, przypomina o szczególnej roli biskupa diecezjalnego w procesie synodalnym. To on zwołuje synod, prowadzi go, proponuje tematy, którymi ma się zająć, a następnie promulguje jego dokumenty. Dlatego zupełnie sprzeczne z naturą synodu, ale także całego Kościoła, są próby zwoływania zgromadzeń kościelnych udających synod, ale poza lub nawet wbrew biskupowi. Synod diecezjalny bowiem, poza tym, że jest wyrazem władzy biskupiej nad powierzoną mu częścią Ludu Bożego, jest także wydarzeniem kościelnej komunii, gdyż w formie doradczej biorą w nim udział prezbiterzy i wierni świeccy, którzy przez synodalne uczestnictwo wyrażają swoją współodpowiedzialność za Kościół i współuczestnictwo w jego misji. Synod bez biskupa jest zgromadzeniem pozbawionym swojej głowy, odebraniem temu wydarzeniu łączności z Kościołem powszechnym, który biskup reprezentuje jako członek Kolegium Biskupów¹⁸. Instrukcja zwraca także uwagę na to, że chociaż prezbiterzy i świeccy uczestniczący na synodzie nie posiadają na nim głosu decydującego, a jedynie doradczego, to nie należy umniejszać ich roli, gdyż swoimi wystąpieniami, dzieleniem się doświadczeniami, współtworzą synodalne dokumenty, które później stają się inspiracją dla biskupa w jego rządach w diecezji. Następuje tutaj wzajemna zależność pomiędzy biskupem i powierzonymi mu wiernymi. Uczestnictwo w synodzie jest wyrazem odpowiedzialności za Kościół, a biskupowi pozwala na wykonywanie swojej władzy zgodnie z jej autentycznym znaczeniem, a zatem nie poprzez narzucanie swojej woli, ale poprzez rzeczywistą posługę, która zachęca

¹⁷ Por. CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, CONGREGATIO PRO GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Instructio de synodis dioecesanis agendis* (19.03.1997), AAS 89 (1997), s. 706-707, w ramach tego artykułu korzystam z polskiego tłumaczenia dokumentu: „Instrukcja o synodach diecezjalnych” (dalej: IoSD), w: https://diecezjajzg.pl/wp-content/uploads/2021/12/instrukcja_o_synodach_diecezjalnych.pdf [dostęp 26.11.2022].

¹⁸ Por. IoSD n. 1; VIANA A., *La instrucción...*, s. 733-734.

podwładnych do tego, aby wspólnie z nim wsłuchiwali się w to, co w danym momencie Duch Święty mówi do lokalnego Kościoła¹⁹.

Nowością, którą Instrukcja wnosi do instytucji synodu diecezjalnego, jest wyraźne wskazanie na konieczność dokonania fazy konsultacji w diecezji, przed rozpoczęciem prac synodalnych. Można powiedzieć, że dokument ten wyprzedził w tym względzie reformę Synodu Biskupów dokonaną przez papieża Franciszka. Instrukcja mówiąc o konieczności konsultacji z Ludem Bożym powołuje się w przypisie na kanon 212 § 2 i 3 KPK, który przynależy do części poświęconej obowiązkom i prawom wszystkich wiernych, a który mówi o ich prawie do przedstawiania pasterzom Kościoła swoich potrzeb i życzeń, a także, stosownie do posiadanej wiedzy i kompetencji, o prawie i obowiązku wyjawiania swojego zdania świętym pasterzom w sprawach dotyczących dobra Kościoła. Dlatego też instrukcja wskazuje na to, że po etapie przygotowania duchowego, katechetycznego i informacyjnego do synodu, wierni powinni otrzymać możliwość przedstawienia swoich potrzeb, pragnień i przemyśleń dotyczących tematu synodu. Biskup powinien uczynić wszystko, aby dotrzeć do wszelkich najbardziej aktywnych członków i wspólnot Kościoła partykularnego. Jednocześnie dokument wskazuje na ryzyko szerokich konsultacji, które mogą służyć tworzeniu się grup nacisku o konkretnej agendzie. Dlatego też pasterz powinien zrobić wszystko, aby nie wzbudzać w Ludzie Bożym nieuprawnionych nadziei na to, że wszelkie ich pomysły zostaną przyjęte przez synod²⁰.

Analizując instrukcję można bardzo wyraźnie zauważyć, że była ona pisana w kontekście zgromadzeń kościelnych udających synod, ale przeprowadzanych z pominięciem biskupa, gdyż podkreśla ona jego władzę i autorytet, które posiada zarówno nad synodem, ale także nad całą powierzoną sobie diecezją. Czyni to ze szkodą dla wzajemnej relacji pomiędzy biskupem a synodem. W sposób szczególny widać to w części instrukcji dotyczącej przygotowania i promulgacji dokumentów końcowych synodu. Z jednej strony są one przygotowywane

¹⁹ Por. IoSD, n. 2.

²⁰ Por. IoSD, III C, n. 2; kan. 212 § 2 i 3 KPK.

przez komisje synodalne, przegłosowywane przez członków synodu, jednak z drugiej strony rolą biskupa nie jest jedynie ich zatwierdzenie, ale także ostateczna ich redakcja. Uczestnicy synodu nie mają żadnego trybu postępowania, aby pomóc biskupowi w tym procesie, chociażby przez specjalną komisję. Stanowi to zagrożenie dla podkreślanego w dokumencie i w Kodeksie Prawa Kanonicznego wspólnotowego wymiaru przeżywania synodu i przemiany go wyłącznie w bardziej uroczystą i wyjątkową formę sprawowania władzy biskupiej. Stwarza to pewną wewnętrzną sprzeczność w omawianej instrukcji, gdyż w swoim numerze I.2 mówi ona, że dokumenty wypracowane przez synod, poprzez wspólnotowy proces ich tworzenia w drodze konsultacji, mogą nazywać się synodalnymi, a nie jedynie biskupimi²¹. Stwarza to ryzyko ograniczenia głosu doradczego członków synodu, pomimo przeciwnych deklaracji dokumentu, wyłącznie do porady, którą biskup może swobodnie przyjąć lub odrzucić. Wydaje się, że głosowi doradczemu w czasie synodu diecezjalnego należy przyznać rolę, o której pisał Eugenio Corecco. Dla niego głos doradczy jest wyrazem stanowiska wiernych, którzy nie posiadają święceń episkopatu (prezbiterów i świeckich), którzy są strukturalnie powołani do współdecydowania o Kościele, gdyż stanowią kapłaństwo powszechne, posiadające *sensus fidei*, co jest rzeczywistością pierwotną i uprzednią wobec kapłaństwa ministerialnego, które istnieje jedynie w funkcji służebnej wobec kapłaństwa powszechnego. Dlatego też biskup nie może ignorować głosu doradczego powierzonego mu Ludu Bożego, gdyż wsłuchanie się w ich głos doradczy przynależy do samej istoty jego misji pasterskiej²². Odczytanie instrukcji w tym kontekście pozwala na uniknięcie problemów, które może rodzić jej bardzo mocne podkreślenie władzy biskupa nad synodem diecezjalnym, które niewątpliwie bierze swoje źródło w chęci przeciwstawienia się

²¹ Por. VIANA A., *La instrucción...*, s. 745-747.

²² Por. CORECCO E., *Sinodalità e partecipazione nell'esercizio della "potestas sacra"*, w: Ciani A., Diurni G. (red.), *Esercizio del potere e prassi della consultazione. Atti dell' VIII Colloquio Internazionale Romanistico-Canonistico*, Rzym 1991, s. 83-85.

wspomnianym wcześniej antyepiskopalnym tendencjom w niektórych Kościołach lokalnych.

3. Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum successores”

Wydane w 2004 r. przez Kongregację do spraw Biskupów dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów w części poświęconej synodowi diecezjalnemu podsumowuje legislację zawartą w Kodeksie Prawa Kanonicznego, a także w omawianej w poprzednim paragrafie instrukcji. W pewnych kluczowych sprawach dotyczących funkcjonowania synodu stawia jednak akcenty inaczej niż instrukcja z 1997 r., przede wszystkim jeśli chodzi o podkreślenie roli głosu doradczego duchownych i świeckich uczestników synodu.

„Apostolorum successores” nazywa synod najważniejszą ze wszystkich diecezjalnych struktur uczestnictwa w duszpasterskiej posłudze biskupa wobec swojej diecezji. Synod stanowi akt władzy biskupiej i wydarzenie komunii i przez to stanowi wyraz hierarchicznej komunii, która należy do natury Kościoła²³. Głównym celem synodu jest pomoc biskupowi w przewodzeniu wspólnocie diecezjalnej, a także w aplikacji i adaptacji norm powszechnych w konkretnej diecezji, w szczególności w pracy duszpasterskiej i apostolskiej, a także w naprawie ewentualnych błędów w doktrynie, które mogły się zrodzić w obrębie Kościoła partykularnego²⁴. W punkcie, w którym dokument omawia prawa i obowiązki biskupa w trakcie synodu diecezjalnego, wskazuje on na to, że to jego odpowiedzialnością jest decydowanie o tym, jak regularnie będzie zwoływany synod w jego diecezji. Nowością w stosunku do poprzednio omawianych

²³ Por. CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores* (22.02.2004), Rzym 2004, p. 166, w ramach tego artykułu korzystam z angielskiego tłumaczenia w: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cbishops/documents/rc_con_cbishops_doc_20040222_apostolorum-successores_en.html [dostęp 26.11.2022], (dalej: AS).

²⁴ Por. AS, p. 167-168; LUSABE L. N., *Evolution of Participative Structures within the Particular Church since the Time of Vatican II*, w: *Studia canonica* 2018, t. 52, nr 1, s. 169.

dokumentów jest podkreślenie roli wizytacji biskupich w podejmowaniu decyzji o zwołaniu synodu, gdyż dają one lepszy wgląd w sytuację w diecezji, w jej potrzeby niż mogłoby to być uzyskane przez socjologiczne badania. Dokument podkreśla, że zadaniem biskupa jest poinformowanie uczestników synodu o tym, że biorą w nim udział jedynie na zasadzie głosu doradczego i że jedynie pasterz posiada głos decydujący. Oznacza to, że biskup posiada pełną wolność w akceptacji lub odrzuceniu dokumentów przygotowanych przez synod, jednocześnie podkreślając ich istotę. Jednak z drugiej strony, co jest nowością w tym dokumencie, jest wyraźnie wskazane, że nie może on oddzielać się od głosu doradczego wyrażonego przez przeważającą większość uczestników, chyba że byłaby ona wyraźnie sprzeczną z doktryną, dyscypliną lub przepisami liturgicznymi Kościoła. Wyrażenie te stanowi niewątpliwe zwiększenie roli głosu doradczego w trakcie synodu diecezjalnego, co pozwala na lepsze wyrażenie jego wspólnotowego wymiaru, stanowi manifestację powszechnego kapłaństwa wszystkich wiernych, a także tego, że dzięki konsekracji chrzcielnej są oni wyposażeni w *sensus fidei*, które nie pozwala im na błąd w wierze. Jednocześnie nie stanowi to ograniczenia władzy biskupa, a jedynie osadza je w kontekście eklesjalnym i służebnym, co podkreślał Corecco²⁵.

„Apostolorum successores”, podobnie jak instrukcja z 1997 r., podkreśla konieczność dokonania stosownych konsultacji z jak największą częścią Ludu Bożego, szczególnie ze środowiskami aktywnymi i zaangażowanymi w apostolat. Kładzie się tutaj większy nacisk na konsultację wśród prezbiterów, być może w obawie przed tym, aby ich głos nie pozostawał w znaczącej mniejszości wobec głosu wiernych świeckich, gdyż stanowią oni, jako prezbiterium, szczególną grupę wspomagającą biskupa w jego rządach nad diecezją²⁶.

„Apostolorum successores”, głównie przez swoje stwierdzenie dotyczące zgodnego głosu doradczego wyrażanego przez zdecydowaną większość uczestników synodu diecezjalnego, stanowi ważny

²⁵ Por. AS, p. 171.

²⁶ Por. AS, p. 173.

punkt w rozwoju doktrynalnym tej instytucji, przede wszystkim w coraz większym dostosowaniu jej do zmiany eklezjologicznej, jaka dokonała się w czasie Soboru Watykańskiego II, przede wszystkim w podkreśleniu współodpowiedzialności i współuczestnictwa wszystkich ochrzczonych w życiu Kościoła.

4. „Synodalność w życiu i misji Kościoła” i „Episcopalis communio”

Wydany w 2018 r. dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej pod tytułem „Synodalność w życiu i misji Kościoła”, poświęca zagadnieniu synodu diecezjalnego zaledwie dwa punkty, w których odwołuje się do omawianej wcześniej legislacji. Podkreśla on, że synod diecezjalny stanowi szczyt struktur uczestnictwa w diecezji, gdyż jest on wydarzeniem łaski, w którym Lud Boży Kościoła partykularnego gromadzi się w imię Chrystusa, aby pod przewodnictwem swojego biskupa rozeznawać wyzwania duszpasterskie, wspólnie poszukiwać dróg, którymi ma podążać misja i aktywnie współpracować przy podejmowaniu właściwych decyzji przez wsłuchanie się w głos Ducha Świętego²⁷.

W kolejnym punkcie dokument przypomina, że synod diecezjalny jest aktem sprawowania władzy i wydarzeniem komunii, który ma za zadanie odnowić i pogłębić świadomość i współodpowiedzialność eklezjalną Ludu Bożego. Jest on powołany, aby zdefiniować konkretny profil udziału wszystkich wiernych zgodnie z logiką: „wszyscy”, „niektórzy”, „jeden”. Udział „wszystkich” dokonuje się poprzez przeprowadzenie konsultacji w czasie przygotowania synodu. Uczestnicy synodu bądź z mocy prawa, bądź z wolnej decyzji biskupa, są „niektórymi”. Istotne jest, aby stanowili oni reprezentatywną grupę Ludu Bożego danej diecezji, odzwierciedlając różnorodność powołań, funkcji i charyzmatów. Biskup jako następca apostołów i pasterz, jest tym „jednym”, który zwołuje synod i mu przewodniczy²⁸.

²⁷ Por. MIĘDZYNARODOWA KOMISJA TEOLOGICZNA, *Synodalność w życiu i misji Kościoła*, Kraków 2021, p. 78.

²⁸ Por. Tamże, p. 79.

Dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej wyraźnie wskazuje na wspólnotowy wymiar celebracji synodu diecezjalnego i na konieczność uczestnictwa w nim, w różnym wymiarze, jak największej części Ludu Bożego danego Kościoła partykularnego, co upodabnia go w strukturze do Synodu Biskupów, według reformy dokonanej przez papieża Franciszka w Motu proprio „*Episcopalis Communio*”, która dzieli go na trzy fazy: przygotowawczą, celebracji i wykonawczą. Wydaje się zatem stosowne zadanie pytania o to, czy synod diecezjalny, jako szczyt struktur uczestnictwa w diecezji, i synod biskupów, który zgodnie z wizją synodalną papieża Franciszka jest punktem zbieżnym procesu słuchania odbywającego się na wszystkich poziomach życia Kościoła, a także najwyraźniejszym przejawem dynamiki komunii, która przenika wszystkie decyzje kościelne, powinny także w innych wymiarach, nie tylko konstrukcji, zostać do siebie upodobnione. Synod diecezjalny można przecież scharakteryzować jako punkt zbieżny procesu słuchania i przejaw dynamiki komunii w Kościele lokalnym. W pewnym sensie synod diecezjalny w Kościele synodalnym jest instytucją analogiczną do synodu biskupów, jest dla Kościoła partykularnego tym, czym synod biskupów jest dla Kościoła powszechnego.

Głównymi cechami organizacyjnymi instytucji synodu biskupów, od momentu jej powołania przez Pawła VI, jest jej stałość, która wyraża się przez ciągle funkcjonowanie sekretariatu, który jest odpowiedzialny za krzewienie dalszej refleksji na temat aspektów, jakie wyłoniły się w czasie celebracji synodu, a także regularność zgromadzeń, która, chociaż nie narzucona przez prawo, to była podejmowana przez wszystkich posoborowych papieży²⁹. Ta struktura pozwala na ciągle pobudzanie uczestnictwa i współodpowiedzialności wszystkich wiernych za decyzje podejmowane w Kościele. Synod biskupów stał się przez lata podstawowym przejawem kolegialności biskupiej i przyczynił się do budowania w świadomości biskupów

²⁹ Por. FRANCISZEK, *Costituzione Apostolica „Episcopalis communio” sul Sinodo del Vescovi* (18.09.2018), <http://press.vatican/content/salastampa/it/bpllettino-pubblico/2018/09.18/0653/01389.html> [dostęp 26.11.2022], art. 3.

z całego świata poczucia odpowiedzialności za Kościół. Jednocześnie nie przyczynił się on do ograniczenia władzy papieskiej. Wydaje się zatem, że podobnymi cechami powinien się cechować także synod diecezjalny, być może przez stworzenie stałego sekretariatu, który koordynowałby fazę wykonawczą poszczególnych zgromadzeń, a także poprzez cykliczność synodów, która, choć nie narzucona przez prawo, mogłaby stać się regułą dobrego zarządzania diecezją, w duchu promocji eklezjologii komunii, która wyraża się przez uczestnictwo i współodpowiedzialność wszystkich wiernych za Kościół. Synod diecezjalny mógłby stać się punktem zbieżnym dynamiki słuchania i komunii w obrębie Kościoła lokalnego także przez włączenie w jego pracę innych instytucji, kolegiów i rad istniejących czy to na poziomie parafii, czy to na poziomie diecezji. Jednocześnie głos doradczy, którym obdarzeni są uczestnicy synodu diecezjalnego, powinien być rozumiany według wskazań „Apostolorum Successores”, a więc podzielany przez znaczącą większość, byłby dla biskupa obowiązujący, gdyż stanowiłby manifestację powszechnego kapłaństwa wszystkich ochrzczonych, wobec którego kapłaństwo urzędowe pełni funkcję służebną, a także ich *sensus fidei*. Służyłby on także, zgodnie z postanowieniami „Instrukcji” z 1997 r., jako miejsce aplikacji postanowień dokonanych w trakcie fazy celebracji synodu biskupów, a więc jako miejsce wykonywania trzeciego etapu jego prac – fazy wykonawczej. Przyczyniłoby się to do zwiększenia wzajemnej więzi między tymi dwoma instytucjami, a także ułatwiłoby wdrażanie synodalnych zaleceń w życie Kościołów lokalnych. W synodalnym rozumieniu władzy biskupiej instytucja synodu diecezjalnego mogłaby służyć temu, co papież Franciszek nazywa „odwróconą piramidą”, w której ci, którzy sprawują władzę nazywają się sługami i mogą skutecznie rządzić jedynie poprzez służbę, która wyraża się także poprzez słuchanie, bez którego, zdaniem papieża, nie jest możliwe skuteczne zarządzanie Kościołem, gdyż umożliwia ono prawdziwe utożsamienie się pasterza z owcami. Tylko w ten sposób, poprzez instytucje umożliwiające wszystkim wiernym podjęcie odpowiedzialności za Kościół, można budować Kościół synodalny, który, słowami Ojca Świętego, jest „tym,

czego oczekuje Bóg”, gdyż synodalność jest „konstytutywnym wymiarem życia Kościoła”³⁰.

Konkluzja

Synod diecezjalny jako wielowiekowa instytucja służąca biskupom diecezjalnym w lepszym wykonywaniu ich posługi poprzez głos doradczy nabrała nowego znaczenia dzięki odnowionej eklezjologii komunii Soboru Watykańskiego II. W legislacji posoborowej można zauważyć rozwój tej instytucji ku coraz większemu uczestnictwu i współodpowiedzialności wszystkich wiernych poszczególnych diecezji. Stanowi on bowiem Kościół lokalny w pigułce jako zgromadzenie ochrzczonych podążających wspólnie ku zbawieniu pod przewodnictwem swojego biskupa, który jest jedynym legislatorem synodu. Reforma synodalna papieża Franciszka, wyrażona głównie w zmianach strukturalnych dokonanych w instytucji synodu biskupów, otwiera nowe możliwości ewolucji także dla synodu diecezjalnego, który może stać się dla Kościoła partykularnego tym, czym synod biskupów jest dla Kościoła powszechnego, czyli pewnym punktem zbieżnym dla pracy instytucji, kolegów i rad funkcjonującym na różnych poziomach życia kościelnego.

The Role of the Diocesan Synod in the Synodal Church

In the article titled „The Role of the Diocesan Synod in the Synodal Church,” the author presents post-conciliar Church legislation relating to the institution of the diocesan synod. The article, based on ecclesial, theological and canon Law sources, presents the development of the synod over the years, and attempts to indicate its role in the synodal Church, which, according to Pope Francis, is „what God expects from the Church of the third millennium,” through a comparative analysis with the reformed institution of the synod of bishops.

SŁOWA KLUCZOWE: synod; synod diecezjalny; synodalność; Franciszek; synod biskupów; głos doradczy; głos decydujący

³⁰ FRANCISZEK, *Przemówienie...*

KEYWORDS: synod; diocesan synod; synodality; Francis; synod of bishops; consultative vote; decisive vote

NOTA O AUTORZE

Ks. mgr lic. KRZYSZTOF PATEJUK – prezbiter Archidiecezji Warmińskiej, doktorant na Wydziale Teologii UWM w Olsztynie, sędzia Metropolitalnego Sądu Archidiecezji Warmińskiej.